

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Andrea Petříková

**Poradny jako zprostředkovatelé úspěšné
integrace cizinců v ČR**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Andrea Petříková**

Vedoucí práce: **Ing. Bohumila Čabanová, Ph. D.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

PETŘÍKOVÁ, Andrea. *Poradny jako zprostředkovatelé úspěšné integrace cizinců v ČR*. Praha, 2011. 41 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Ing. Bohumila Čabanová, Ph. D.

Rozsah práce: 81 858 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ... 16. 5. 2011

Andrea Petříková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Ing. Bohumile Čabanové, Ph. D. za podnětné připomínky při vedení této práce.

Děkuji také Mgr. Magdaleně Mouralové a Mgr. Miriam Kotrusové, Ph. D. za jejich pomoc a podporu.

Obsah

ÚVOD.....	3
1 VYMEZENÍ PROBLÉMU	5
2 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	6
2.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	6
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	6
3 METODY A ZDROJE DAT	7
3.1 STUDIUM DOKUMENTŮ A LITERATURY	7
3.2 ROZHOVORY S CIZINCI, KTEŘÍ NEJSOU KLIENTY PORADEN	7
3.3 NÁZORY PRACOVNÍKŮ PORADEN PRO INTEGRACI.....	8
4 DŮLEŽITÉ POJMY A TEORETICKÉ KONCEPTY	8
4.1 POJMY	8
4.2 INTEGRACE.....	9
4.2.1 <i>Modely integrace.....</i>	<i>9</i>
4.2.2 <i>Hodnotové východisko procesu integrace.....</i>	<i>11</i>
5 INTEGRAČNÍ POLITIKA	11
5.1 OPATŘENÍ V OBLASTI INTEGRACE	11
5.2 INTEGRAČNÍ POLITIKA V ČR.....	12
5.2.1 <i>Role důležitých aktérů.....</i>	<i>13</i>
5.2.2 <i>Zákon o pobytu cizinců.....</i>	<i>14</i>
5.2.3 <i>Koncepce integrace cizinců.....</i>	<i>14</i>
6 OBČANSKÁ SPOLEČNOST	15
6.1 OBČANSKÝ SEKTOR.....	16
6.1.1 <i>Funkce občanského sektoru</i>	<i>16</i>
6.1.2 <i>Pravidla občanského sektoru.....</i>	<i>17</i>
6.2 FUNKCE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ČR.....	18
7 PORADNY PRO INTEGRACI V ČR.....	18
7.1 ROZDÍLY MEZI PORADNAMI PRO INTEGRACI	18
7.2 SLUŽBY PORADEN PRO INTEGRACI	19
7.2.1 <i>Sociální poradenství.....</i>	<i>19</i>
7.2.2 <i>Pracovní poradenství</i>	<i>20</i>
7.2.3 <i>Kurzy českého jazyka</i>	<i>21</i>
8 PRAKTICKÁ ČÁST.....	23
8.1 NÁZORY PRACOVNÍKŮ PORADEN PRO INTEGRACI.....	24
8.1.1 <i>Získávání nových klientů.....</i>	<i>24</i>
8.1.2 <i>Důvody nevyužívání poraden pro integraci</i>	<i>25</i>
8.1.3 <i>Nejvyhledávanější služby poraden pro integraci</i>	<i>27</i>
8.1.4 <i>Dostupnost poraden pro integraci</i>	<i>28</i>
8.2 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ S CIZINCI TŘETÍCH ZEMÍ.....	29
8.2.1 <i>Povědomí cizinců o poradnách pro integraci</i>	<i>29</i>
8.2.2 <i>Jazyková situace cizinců třetích zemí v ČR.....</i>	<i>30</i>
8.2.3 <i>Ekonomická situace cizinců třetích zemí v ČR.....</i>	<i>30</i>

8.2.4	<i>Řešení obtížných situací</i>	32
8.2.5	<i>Důvody nevyhledávání poraden pro integraci</i>	33
8.2.6	<i>Služby poraden pro integraci požadované potencionálními klienty</i>	34
8.2.7	<i>Dostupnost poraden pro integraci z pohledu cizinců</i>	34
8.3	SROVNÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT Z ROZHOVORŮ A DOTAZOVÁNÍ EXPERTŮ	35
	ZÁVĚR	36
	SUMMARY	37
	ZDROJE	38

Úvod

V České republice je zastoupení cizinců z, i mimo členských států Evropské Unie. Celkový počet legálně žijících cizinců v ČR bylo k 31. 12. 2008 437 656. Z toho 145 830 cizinců pocházejících ze zemí EU a 291 735 cizinců pocházejících ze zemí, jež nejsou členy EU.

Největší zastoupení dle státního občanství mají cizinci pocházející z Ukrajiny (131 921), ze Slovenska (76 034) a Vietnamu (60 255). Mongolských občanů bylo v ČR k 31.12.2008 8 569 (ČSÚ 2009).

Integrace se stává i v České republice často diskutovaným tématem. Téma z oblasti integrační politiky je rozhodně stále aktuální, proto bych se mu chtěla věnovat i ve své bakalářské práci. Jakožto studentka žijící v Praze se ve svém všedním životě setkávám s cizinci na každém kroku. Tito lidé mě zajímají. Žijeme vedle nich a pro zlepšení vzájemné interakce by bylo určitě přínosné něco se o nich dozvědět. Budeme-li se snažit poznat jejich problémy, se kterými se denně v České republice potýkají, snad jim i dokážeme lépe porozumět.

V minulosti nebyl problém integrace cizinců rozhodně tak zdůrazňován jako v dnešní době. V ČR existují poradny, které se snaží pomoci lidem, jež se potýkají s určitými problémy, které jsou spojeny s migrací. Poradny, zabývající se jedním ze specifických integrací cizinců do majoritní společnosti- jsou však v České republice relativně novým fenoménem. Na integraci se podílí jak mezistátní organizace, tak organizace neziskového sektoru. Mezi neziskovými organizacemi najdeme také různá občanská sdružení a poradny pro cizince. Počet poraden, pomáhajících imigrantům se úspěšně integrovat do české společnosti, se v současnosti neustále rozšiřuje a momentálně nic nenasvědčuje tomu, že by to mělo být v nejbližší budoucnosti jinak. Společnost moderní doby totiž chápe úspěšnou integraci za žádoucí, ta totiž může být výhodná pro obě strany. Díky poradnám se mohou cizinci lépe orientovat v pravidlech a zákonech daného státu. Většina problémů či porušení zákonů totiž vyplývá z nevědomosti. Samozřejmě, všude platí pravidlo- „neznalost neomlouvá“. Neznáte-li nikoho, kdo by Vás do dané problematiky zasvětil, stěží ji můžete ovládat. Což je často případ cizinců. Přistěhovalci se ve většině případů s majoritní skupinou nestýkají. Lidé, se kterými se stýkají pravidelně, patří často ke stejné národnosti, mají v drtivé většině stejně malé povědomí o zákonech hostitelské země jako oni. Situace vypadá bezvýchodně, ovšem řešení existuje. Jsou jím poradny, nabízející takové služby, které mohou z tohoto

„bludného kruhu“ cizince vyvést. Eliminace problémů z právní a sociální oblasti zároveň znamená menší počet případů porušení zákonů hostitelské země. A konečně potírání takovýchto přestupků a snazší život pro imigranty patří do cílů, o které by měl stát usilovat.

1 Vymezení problému

Statistiky znázorňující soudní vyhoštění cizinců z hostitelské země mohou naznačovat míru integrace cizinců v dané zemi. Klesá-li počet soudně vyhoštěných cizinců, může naznačovat, pozitivní vývoj integrační politiky daného státu. Celkový počet soudně vyhoštěných cizinců každým rokem klesá- 1951 (r. 2006), 1609 (r. 2007), 1529 (r. 2008). Počet soudně vyhoštěných cizinců konkrétních třetích zemí je různorodý. U cizinců z Ukrajiny a Vietnamu klesá. Ukrajina: 733 (r. 2006), 580 (r. 2007), 512 (r. 2008). Vietnam 137 (r. 2006), 96 (r. 2007), 95 (r. 2008). U Mongolska naopak stoupá- za rok 2007 bylo soudně vyhoštěno 37 mongolských cizinců, v roce 2008 50 mongolských cizinců (ČSÚ 2009).

Výzkumným problémem je v našem konkrétním případě neinformovanost cizinců třetích zemí žijících v České republice o neziskových poradnách pro integraci. Z jakého důvodu poradny nevyužívají, jakým způsobem řeší problémy, bez pomoci služeb, které poskytují poradny pro integraci. Cizinci, kteří poradny nevyužívají, se dostávají do nevýhodné situace. Mohou jim unikat důležité informace, jelikož si nejsou schopni poradit v situaci, ve které by jim mohly pomoci integrační poradny. Komplikované situace, do kterých se cizinci třetích zemí žijící v České republice, dostávají, vznikají často z nedostatečné znalosti českého jazyka. Cizinci, kteří nejsou klienty poraden, hledají pomoc při řešení svých problémů na jiném místě- například u placeného zprostředkovatele, který je členem jejich komunity či placené agentury. Tyto formy řešení mohou vést k obdržení nedostatečných či nepravdivých informací.

Ve své práci se budu zabývat současnou integrační politikou České republiky z pohledu neziskových poraden pro integraci. Zajímá mě, jakým způsobem integraci cizinců realizují a v jakých oblastech se uplatňují. Vzhledem k následnému dotazování cizinců třetích zemí se i v otázkách pro pracovníky integračních poraden zaměřím na témata týkající se dostupnosti a zájmu potencionálních klientů, tzn. těch cizinců, kteří v minulosti nepřišli do kontaktu s integračními poradnami. Dále se pokusím zjistit, jakým způsobem získávají poradny pro integraci nové klienty a z jakých důvodů je někteří cizinci naopak nevyužívají.

Pro dotazování cizinců třetích zemí byly vybrány otázky, které zodpoví důvody nevyužívání poraden pro integraci a alternativní řešení problémů. Rozhovory s cizinci se věnují samotné znalosti cizinců o těchto poradnách. Jaké služby podle nich nabízí, jaké poradny znají, proč nejsou klienty. Následuje zjištění, nakolik jsou během svého

působení za hranicemi svého mateřského národa soběstační. Řeší-li ve svém běžném životě v České republice problémy, týkající se obtížné finanční či sociální situace nebo problémy vznikající z důvodu nedostatečné znalosti českého jazyka. Pokud ano, jakým způsobem je řeší, a kde potřebnou pomoc vyhledávají. Dále najít odpovědi na otázky, jaké služby by uvítali od integračních poraden a domnívají-li se, že by jim s některými každodenními komplikacemi mohly poradny pro integraci pomoci.

Dotazování pracovníků integračních poraden a zároveň cizinců třetích zemí, kteří nejsou klienty žádné z poraden pro integraci nabízející své služby cizincům třetích zemí žijících v České republice, vyústí v porovnání názorů poradců a cizinců, kteří nevyužívají tyto poradny a snaží se integrovat sami, bez pomoci poraden.

2 Cíle práce a výzkumné otázky

2.1 Výzkumné cíle

- Vymežit služby a způsob komunikace neziskových poraden pro integraci s potencionálními klienty
- Zjistit, z jakého důvodu cizinci z třetích zemí žijící v ČR, jež nejsou klienty integračních poraden, poradny nevyužívají a jakým způsobem vzniklé komplikované situace řeší.
- Zjistit, nakolik korespondují názory cizinců z třetích zemí žijících v ČR, jež nejsou klienty integračních poraden, na nabídku a dostupnost služeb neziskových integračních poraden s názory pracovníků těchto poraden.

2.2 Výzkumné otázky

- Jaké jsou hlavní cíle poraden zabývajících se problematikou integrace cizinců?
- Jakým způsobem poradny komunikují s klienty?
- Jaké služby tyto poradny svým klientům nabízejí?
- Jaký názor mají na služby poraden cizinci třetích zemí, jež nejsou klienti takovýchto poraden?
- Jakým způsobem tito cizinci získávají potřebné informace?
- Jakým způsobem cizinci třetích zemí řeší obtížné situace a na koho se složitou situací obrací?

- Shodují se názory pracovníků neziskových poraden pro integraci na nabídku a dostupnost služeb poraden, s cizinci třetích zemí, jež nejsou klienty těchto poraden?

3 Metody a zdroje dat

3.1 Studium dokumentů a literatury

Bakalářská práce je založena na studiu literatury a analýze dokumentů. Zdroje jsem čerpala z tištěné dokumentace a odborných webových portálů. Pro zpracování mého tématu bylo nutné čerpat informace z webových portálů neziskových organizací zabývajících se integrační politikou. Takovéto poradny nabízí většinou stejné služby (sociální poradenství, právní poradenství, pomoc s českým jazykem formou bezplatné výuky).

3.2 Rozhovory s cizinci, kteří nejsou klienty poraden

Další využitou metodou potom byly kvalitativní rozhovory se čtyřmi cizinci třetích zemí, jež pobývají v ČR a nejsou nyní klienty integračních poraden. Tématem rozhovoru bylo povědomí respondentů o českých poradnách zabývajících se integrací- jestli některé poradny znají, jaké služby podle jejich názoru nabízí, jakým způsobem řeší obtížné situace, které by teoreticky mohly pomoci řešit právě integrační poradny. Dále otázky týkající se způsobu začlenění do majoritní společnosti- jak se orientují a cítí v české společnosti, jaká je míra jejich znalosti českého jazyka, nakolik je soběstačný jejich život v ČR. Přesné znění otázek je uvedeno v Příloze 1.

Tyto rozhovory byly prováděny osobně za pomoci seznamu otázek a diktafonu. V tomto případě příkládám význam samotným informacím, jež jsem z kvalitativního výzkumu získala, přepisy tedy nejsou uváděny v bakalářské práci doslovně. Zároveň jsem si vědoma, že získaná data ze čtyř rozhovorů nemusí být zobecnitelná na celou minoritní skupinu. Respondenti byli vybíráni metodou sněhové koule (Snowball Sampling).

„Metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy. Vlastní proces výběru začíná u jednoho nebo více jedinců, o nichž se ví, že splňují daná kritéria... Je s nimi

provedeno interview, při němž jsou požádáni, aby „nominovali“ další osoby, které znají a které rovněž splňují daná kritéria, a zprostředkovali s těmito osobami kontakt“[Hartnell, Griffith, Taylor, Hendricks, Blanken, Noliman, Weber, Toussirt, Ingold 1997:19]. Poté se proces opakuje- přibývající respondenti jsou během rozhovoru vždy požádáni o kontakt na další vhodnou osobu.

3.3 Názory pracovníků poraden pro integraci

Další informace jsem získávala od pracovníků integračních poraden pro cizince třetích zemí. Pět otázek bylo posláno a zodpovězeno pomocí e-mailové pošty. Prostřednictvím internetu bylo osloveno třináct integračních poraden, otázky byly zodpovězeny třemi z nich. Otázky pro pracovníky poraden lze najít v Příloze 2. Provedení rozhovorů s cizinci a dotazování poradců následuje srovnání, nakolik korespondují názory expertů o důvodech využívání, popřípadě nevyužívání služeb s důvody uváděné oslovenými cizinci. Pokud získané informace z uvedených zdrojů nekorespondují, zjistit v kterých oblastech nedochází k překrývání názorů. Zjistit, které důsledky si pracovníci integračních poraden vysvětlují jiným způsobem, než který uvádí dotazovaní cizinci třetích zemí.

4 Důležité pojmy a teoretické koncepty

4.1 Pojmy

Cizinec – fyzická osoba, jež není občanem ČR. Cizincem v České republice je i osoba, jež je občanem některého státu Evropské unie;¹

Integrace cizinců- proces, během kterého se cizinci začleňují do struktury společnosti určitého státu, ve kterém pobývají. Integrace a její aspekty (politické, ekonomické,

¹ Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010. [cit. 2011-04-17]. Dostupné z: <
<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>.

právní, sociální, kulturní, psychologické i náboženské) jsou definovány jako přirozený důsledek migrace;²

„Státní příslušník třetí země - osoba, která není občanem Evropské unie ve smyslu čl. 17 odst. 1 Smlouvy o založení Evropského společenství a/nebo která není osobou používající práva společenství na volný pohyb osob (např. občané Švýcarska, Norska, Islandu).“³

4.2 Integrace

Integrace je procesem, při kterém se obě strany, které vstupují do vzájemného kontaktu, něčeho vzdávají, aby zároveň něco získaly. Z pohledu imigranta vyžaduje integrace ochotu přizpůsobení se základním pravidlům hostitelské společnosti. Z pohledu této majoritní společnosti pak ochotu ponechat dostatek prostoru pro projevy minoritní kultury a upravení přístupu ke vzdělávání, zaměstnání a rozhodování tím způsobem, aby byly v ideálním případě uspokojeny zájmy obou stran. Majoritní i minoritní skupině jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se nově příchozí zbaví svých specifík.⁴

4.2.1 Modely integrace

V teoretických rámcích zabývajících se integrací rozlišujeme několik modelů. Diskriminační model, asimilační model a multikulturální jsou tři základní modely, uváděné v odborné literatuře, nicméně moje práce bude zejména vycházet z teoretického konceptu, jenž je v této práci popsán níže.

² Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010. [cit. 2011-04-17]. Dostupné z: <
<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>.

³ Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010. [cit. 2011-04-17]. Dostupné z: <
<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>.

⁴ Programy sociální integrace [online]. c2009. [cit. 2011-05-16]. Dostupné z: <
http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=753:integrace&catid=550:h1-slovník-pojm&Itemid=339>.

Diskriminační model

(tzv. differential exclusion) je založen na dočasném a návratném pobytu cizinců. Imigranti jsou začleněni do určité společenské sféry (např. na trh práce), ale není jim umožněno vstoupit do ostatních oblastí- jako např. do široce definovaného systému sociální péče, nemohou získat občanství, participovat na politickém životě (účastnit se voleb) apod. Právní mechanismy i praxe působí ve směru odrazení a znemožnění přístupu cizincům do mnohých sfér života, což ve svém důsledku cizince socioekonomicky znevýhodňuje. Tento model praktikovaly například Německo, Švýcarsko a Rakousko (Šišková 2001: 25).

Asimilační model

stojí na jednostranném procesu rychlé a „jednoduché“ adaptace imigranta do nové společnosti. Očekává se, že za rychlé umožnění získání občanství, práv a povinností majoritní populace imigrant zaplatí ztrátou svého mateřského jazyka, svých specifických kulturních a sociálních rysů, což má vést k rychlé asimilaci do majoritní společnosti. Nejblíže tomuto modelu byla imigrační politika a praxe Francie.

Multikulturální (pluralitní) model

podporuje odlišnost minority od majoritní populace. Obě se liší jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem po několik generací. Imigrantům jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se vzdají svých specifik. Naopak, na specifice minorit se staví a stát všemožně intervenuje ve směru podpory jejich rozvoje. Kanada, Austrálie, Švédsko, ale do jisté míry i Nizozemsko a USA reprezentovaly tento model (Castles, Miller, 1993).

Teorie, z které vycházím v této práci, bývá v některé literatuře nazývána jako „návrat k asimilacionismu“. Jiní autoři tuto teorii jako asimilacionismus v jeho předchozí podobě (viz. popsáno výše) rozhodně nechápou (Baršová, Barša 2005:35). Tato teorie upřednostňuje kulturní pluralitu, nicméně bojuje i za určitý respekt k státu a jeho zákonům. Národ a společnost by tedy měla v ideálním případě tolerovat kulturní tradice a zvyky jednotlivce, a jednatel samotář by měl naopak respektovat zákony a nařízení státu.

„... Asimilace etymologicky vzato neznamena „zestejnění“, nýbrž „připodobnění“, a že žádná sociální interakce není možná bez jisté míry takového vzájemného

připodobnění či přiblížení aktérů, což nikterak neznamena, že by se jejich bytí muselo stát totožným ve všech aspektech“ [Brubaker 2001: 534].

4.2.2 Hodnotové východisko procesu integrace

„ Jak vyplývá již z jejího označení, teorie integrace není morálně a politicky neutrální, neboť je postavena na odmítnutí segregace a vyloučení. Jejím hodnotovým jádrem jsou ideály svobody, rovnosti a solidarity“ [Barša 1999: 231]. V mé práci budu brát za ideální situaci úspěšnou integraci- tzn. integraci, během které nedochází k potlačení specifických odlišností minoritní skupiny či újmě na svobodě jedinců. Domnívám se, že bez tohoto hodnotového rámce by mé téma postrádalo smysl. Mám-li porovnávat cíle integrační politiky, je nutno si i definovat teoretickou podobu úspěšné integrace. Nicméně i níže uvedené hodnoty jsou pro mé téma důležité.

5 Integrační politika

Společenská integrace představuje včlenění. Spojení částí celku nebo zařazení nižší části ve vyšší celek. Sociální integrace představuje neustálý proces sjednocování částí společenské struktury a procesů, které se v ní odehrávají. Tento proces se snaží o vytvoření rovnováhy mezi společnostmi, které jsou do procesu zapojeny.

Lidé procházejí procesem integrace od narození. Aby se stali součástí integračního procesu, nemusí nutně emigrovat či opouštět svůj rodný stát. K integraci dochází prostřednictvím socializace, enkulturace a vlivem dalších mechanismů k přirozenému zapojování se do kultury dané společnosti. Prostřednictvím interakce a komunikace s okolím může jedinec porozumět a následně přijmout pravidla chování, tradice, zvyky a zákony platné v dané kultuře. Člověk se tedy úspěšně integruje do společnosti tehdy, cítí-li se být součástí této společnosti a je-li ostatními členy společnosti přijímán a vnímán jako rovnoprávný partner (Horáková, 2001).

5.1 Opatření v oblasti integrace

Mezi právní předpisy, jež jsou závazné pro všechny členské státy Evropské unie, patří **Lisabonská smlouva**, jež vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Smyslem Lisabonské

smlouvy je čelit možné a již vzniklé problematice moderního světa, což lze uskutečnit společně- hranice států v tomto případě ztrácí význam. Hlavními body dokumentu je změna klimatu, udržitelné zdroje, globalizace, demografické změny a bezpečnostní rizika, jež jsou úzce spjaty s integrací cizinců do majoritní společnosti.⁵

Mezi nejaktuálnější směrnice patří například **Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí a také Směrnice Rady 2009/50/ES ze dne 25. května 2009 o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci - Směrnice o modrých kartách.**⁶

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex) ze dne 13. července 2009 obsahuje pravidla pro vydávání jednotných krátkodobých víz- schengenských víz. Tato víza umožňují státním příslušníkům třetích zemí pobývat na území schengenských států po období až tři měsíců během půlroku od prvního vstupu.⁷

5.2 Integrovaná politika v ČR

„V oblasti tvorby migračních a přistěhovaleckých politik prošla Česká republika po roce 1989 zrychleným vývojem. V polovině prvního desetiletí nového století stojí nejen před stejnými problémy jako západoevropské země, ale v mnoha aspektech tvorby imigračních a integračních politik je na srovnatelném stupni vývoje. Proces přibližování velmi uspišila příprava na integraci České republiky do EU a v mnoha aspektech vedly právě požadavky integrace do EU ke sladění kroků a k „dohnání“ členských zemí. Jakmile se kolem roku 2000 dosáhlo harmonizace nezbytné pro vstup do EU, otevřel se nový prostor pro formulaci vlastních koncepcí a programů. Jak jsme ukázali ve 2. části této kapitoly, tento prostor je zatím zaplňován dílčími iniciativami v oblastech pracovní

⁵ Evropa. Portál Evropské Unie. Evropská Unie [online]. c 1995- 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <http://europa.eu/lisbon_treaty/take/index_cs.htm>.

⁶ Rada Evropské Unie. Úřední věstník Evropské Unie. Směrnice Rady 2009/50/ES o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci. [online]. c 25. 5. 2009. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:155:0017:0029:CS:PDF>>.

⁷ Evropský Parlament a Rada Evropské Unie. Úřední věstník Evropské Unie. Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex). [online]. c 13. 7. 2009. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/668/Vizovy_kodex.pdf>.

imigrace, integrace či naturalizace. Schází však odvaha k formulaci celkové koncepce přistěhovalectví, která by tyto dílčí aspekty propojila do jednotného rámce“ [Baršová, Barša 2005:239].

Integrační politika je zaměřena pouze na ty cizince, kteří mají v zemi legální pobyt. Statistiky dlouhodobých pobytů cizinců tedy nedávají přesný pohled na strukturu cizinců v ČR, jelikož počítají pouze s legálními cizinci. Dá se tedy předpokládat, že reálný počet cizinců v ČR je mnohem vyšší než ukazují dané statistiky. Integrační politika se nesnaží, ačkoliv by se tak mohl někdo domnívat, o různorodou společnost ve všech aspektech života v určitém společenství (v tomto případě je tím společenstvím myšlen stát). Multikulturní různorodost je samozřejmě v moderním světě podporována, nicméně ne ve všech okolnostech. Majoritní skupina by neměla vyvíjet tlak na minoritní skupinu s cílem měnit její kulturu. Každá skupina by se měla snažit uchovávat své tradice a kulturní hodnoty. Jiná situace nastává v diskusi o dodržování zákonů a pravidel „hostitelské“ země. Ty by měl respektovat každý, nezávisle na tom, získal-li jedinec občanství dané země svým narozením, či patří ke komunitě přistěhovalců. Nejedná se ani o snahu integrovat skupinu do jiné skupiny, ale o integraci jedince do dané skupiny. Záleží na každém jedinci zvlášť, bude-li ochoten respektovat legislativu a splňovat podmínky dané země, aby mohl být přijat jako rovnocenná část společnosti vybraného státu. I my, jakožto občané českého státu, bychom si měli být vědomi faktu, že kontakt s cizinci může být oboustranně přínosný. Kromě obohacení kultury, je dalším bodem možnost zlepšování demografické struktury české populace, která dlouhodobě stárne a počet občanů v produktivním věku klesá.

5.2.1 Role důležitých aktérů

Integrací cizinců v ČR, jakožto nedílnou součástí legální migrační politiky, se zabývá primárně **Ministerstvo vnitra**, procesuální složku politiky ovlivňuje aktuálně více resortů. Integrační politiku zajišťují v ČR také nestátní neziskové organizace ve spolupráci s **Ministerstvem práce a sociálních věcí** a Ministerstvem vnitra. Dále na procesu participují obce a kraje, které se podílí na rozvoji sociálních služeb a zjišťují skutečné potřeby lidí. Velice důležitou platformou pro komunikaci je **Evropská migrační síť**. *„Evropská migrační síť (EMN – European Migration Network) je iniciativa Evropské komise zaměřená na shromažďování, výměnu a analýzu údajů a informací z oblasti azylu a migrace mezi 26 členskými státy EU a Norskem. Za tímto*

účelem vytváří vazbu mezi relevantními **státními orgány, akademickou obcí a nevládními organizacemi**. Národním kontaktním místem EMN v ČR je Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra⁸ - takto je EMS definována na svých webových stránkách⁸, na kterých čtenáři snadno získají nejen informace, ale i přehled o výzkumech probíhajících v ČR a souvisejících s touto problematikou a o aktuálních konferencích, ať už na území ČR či v zahraničí.

5.2.2 Zákon o pobytu cizinců

Mezi nejdůležitější předpisy, platné pro legální imigranty, kteří mají v úmyslu dlouhodobě pobývat v České republice, patří **zákon o pobytu cizinců** zákon č. 427/2010 Sb. Novela zákona o pobytu cizinců byla ve Sbírce zákonů publikována 30. prosince 2010 a podstatným způsobem mění zákon č. 329/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. Změny v zákonu jsou platné od 1. ledna 2011.

5.2.3 Koncepce integrace cizinců

Aktuálním koncepčním dokumentem vztahujícím se k integraci cizinců na území ČR je **„Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců- Společné soužití“** z usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 č. 99. Vyjadřuje se k aktualizované Koncepci integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011.⁹

Jednou z podkapitol dokumentu je i vyjádření k neziskovým organizacím, jež se soustřeďují na problematiku integrace cizinců: *„V České republice existuje řada nestátních neziskových organizací, které se zabývají problematikou cizinců ze třetích zemí, některé z nich již řadu let. Problémem však zůstává skutečnost, že jsou soustředěny především ve větších městech (zejména v Praze). Existují tak regiony, kde doposud nefunguje ani jedna nestátní nezisková organizace, která by se zabývala cizineckou problematikou“*.¹⁰

⁸ Evropská migrační síť. [online]. c2009. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z: <<http://www.emncz.eu/>>.

⁹ Usnesení Vlády České republiky. Aktualizovaná koncepce integrace cizinců- Společné soužití. [online]. c 9. 2. 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/uv-09022011.pdf>>.

¹⁰ Usnesení Vlády České republiky. Aktualizovaná koncepce integrace cizinců- Společné soužití. [online]. c 9. 2. 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/uv-09022011.pdf>>.

V roce 2009 vzniká síť s názvem „Centra na podporu integrace cizinců“. Cílem projektu je pokrýt daný region, vyrovnat nerovnoměrné prostorové zastoupení neziskových organizací v oblasti integrace cizinců v ČR. Projekt je spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí spadající pod Správu uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR. Do projektu je v současnosti zapojena většina krajů- Jihočeský, Karlovarský, Liberecký, Moravskoslezský, Olomoucký, Pardubický, Plzeňský a Zlínský kraj.

„Mezi další identifikované problémy v souvislosti s působením nevládního sektoru patří nízká aktivita ve vyhledávání a oslovování cizinců. Většina organizací informuje o své nabídce prostřednictvím letáků a internetu nebo navazuje kontakty prostřednictvím dosavadních klientů. To se však ukazuje jako ne zcela dostačující. Lze tak soudit z toho, že značné množství cizinců doposud nemá povědomí o možnosti využít služeb nevládních organizací. Problémem na straně některých cizinců je pak skutečnost, že pomoc nestátních neziskových organizací vyhledávají pozdě, poté kdy selhaly jiné možnosti, a jejich záležitosti jsou již jen obtížně řešitelné.“¹¹

6 Občanská společnost

Občanský sektor souvisí s pojmem občanská společnost, kterou můžeme vymezit jako nezávislou samoorganizaci společnosti, jejíž jednotlivé části se dobrovolně zapojují do veřejné činnosti, za účelem uspokojení individuálních či veřejných zájmů v rámci vztahu mezi státem a společností (Weigle a Butterfield 1993). Občanská společnost je neustále pevně spjata se sociální interakcí mezi občany. Občanská společnost představuje příležitost pro občany- díky ní mohou společně vyjadřovat své názory a hodnoty. Potenciál větší skupiny umožňuje své zájmy prosadit jednodušeji než jednotlivec, nepatřící do žádného sdružení.

Potůček u občanské společnosti stanovuje dvě základní složky-

- právní rámec, jenž vymezuje podmínky vztahu mezi státem a samoorganizující se společností,

- sociální aktéry, jež zaujímají určitou pozici- občanský postoj- k veřejným záležitostem (Potůček, 1997:51).

6.1 Občanský sektor

„Občanský sektor vytvářejí organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle. Činnost těchto organizací může směřovat buď pouze k uspokojování potřeb a zájmů samotných členů, nebo může být vedena snahou pomoci druhým či prosazovat nějaký zájem obecný (veřejný). Jak zápor v přídavném jménu napovídá, obecnou charakteristikou neziskových organizací je, že jde o institucionálně zprostředkované sdružování občanů vedené jiným než ziskovým motivem“ [Potůček, 1997:16-17].

Od neziskových organizací je neodmyslitelný právní řád. V opačném případě by subjekty nemohly správně a hlavně zákonně provozovat svou činnost (Potůček, 1997:16-17). Bez vize neziskových organizací a sdílení podobných hodnot jejich pracovníky a dobrovolníky by pravděpodobně nemělo počínání neziskové organizace smysl. *„Občanský sektor by nemohl existovat, byl-li by jedinec hnán pouze egoistickými pohnutkami povaha člověka, s níž tyto instituce počítají a z níž vycházejí, je tedy povahou altruistickou, schopnou pomáhat druhým lidem a živé i neživé přírodě, bez nároku na protihodnotu. V tomto pojetí najdeme i rysy člověka jako společenského tvora, který potřebuje a vyhledává přítomnost ostatních pro ni samotnou a je schopen se s lidmi domluvit a spolupracovat s nimi“* [Potůček, 1997:16-17]. Jak je již psáno výše- občanský, tedy třetí sektor, vychází z určitých altruistických pohnutek.

6.1.1 Funkce občanského sektoru

Občanský sektor se uplatňuje ve dvou základních určeních: jeho prostřednictvím se realizují činnosti, o něž lidé projevují zájem a v nichž se chtějí realizovat (sociální funkce). Zároveň se upevňuje politická soudržnost a rozvíjí se politická kultura dané společnosti (politická funkce). Dále roste podíl občanského sektoru na hospodářském životě mnoha zemí- jakožto spotřebitele, producenta zboží a služeb i jako

¹¹ *Usnesení Vlády České republiky. Aktualizovaná koncepce integrace cizinců- Společné soužití.* [online] c 9. 2. 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/uv-09022011.pdf>>.

zaměstnavatele (ekonomická funkce). Tuto jeho funkci budeme ovšem chápat jako odvozenou a vrátíme se k analyticky obtížně uchopitelným i oddělitelným funkcím sociální a politické.

Sociální funkci občanského sektoru členíme na servisní (poskytování specifických služeb a vlastní výkon) a participativní (uspokojení potřeby sdružovat se, aktivně se podílet na činnosti dané organizace) (Keller, Gál, Frič 1996:29n). Druhou – politickou funkci- třetího sektoru charakterizuje Kjarum. Neziskové organizace vytvářejí předpoklad a zároveň doplněk ústavně vymezenému politickému procesu a existenci formálních politických institucí demokratického státu. Klíčovou funkcí neziskových organizací je jejich působení v roli tlumočnicků požadavků občanů. Dosahují toho tím, že umožňují občanům aktivní účast na svých činnostech a zvyšují míru podvědomí o těchto požadavcích. Prostřednictvím neziskových organizací jsou vyjadřovány požadavky občanů. Tyto požadavky se tímto stávají součástí politického procesu (Kjarum 1992).

6.1.2 Pravidla občanského sektoru

„Daností soukromého sektoru je, že se v něm jedinec nebo organizace rozhodují sami za sebe, vedeni svými soukromými zájmy. Naproti tomu ve veřejném sektoru dochází k rozhodování, jehož se účastní a které ovlivňuje mnoho jedinců a/nebo institucí, a hlavně k rozhodování, při kterém se formuluje a realizuje veřejný zájem. Veřejný sektor lze přirovnat k velké domácnosti, kde se akumulují zdroje vytvořené jejími členy. Uvnitř domácnosti také dochází k rozhodování, jakým způsobem budou vytvořené zdroje užity.“ [Potůček, 1997:17].

Veřejnému sektoru dominuje stát. Soukromému trh. Občanský sektor, do kterého patří i neziskové organizace, se nachází mezi státem a trhem- mezi veřejným a soukromým sektorem. *„Občanský sektor potřebuje dobrou informaci o lidských potřebách, poněvadž je má uspokojovat tam kde nejsou uspokojovány nebo jsou uspokojovány pouze neadekvátně- ať už ziskovým sektorem, nebo státem. Je na státu nezávislý- v tomto smyslu je součástí soukromého sektoru. Jeho činnosti nejsou vedeny ziskovým motivem, vážou se na uspokojování zájmů určité komunity- v tomto smyslu patří do veřejného sektoru. Právě proto řada autorů doporučuje, aby se o občanském sektoru mluvilo jako o specifickém třetím sektoru, v němž s neziskové organizace řídí pravidly, která se odlišují od zákonů trhu i od fungování státu a institucí“ [Potůček, 1997:21].*

6.2 Funkce neziskových organizací v ČR

V moderní společnosti identifikujeme několik druhů institucí. V této práci se věnuji pouze jedné části- neziskovým integračním poradnám.

„Neziskové organizace hrají v moderních demokraciích nezastupitelnou roli, přesněji řečeno role: (1.) participativní - občané se prostřednictvím sdružování v neziskových organizacích snaží vyjadřovat své společné zájmy a požadavky; sdružují se s cílem řešit své společné problémy; (2.) servisní - neziskové organizace poskytují služby zejména pro takové skupiny lidí, které své potřeby nemohou uspokojit jinde; (3.) utváření názorové plurality – různé marginalizované skupiny společnosti mohou také prostřednictvím sdružování v neziskových organizacích vyjadřovat své zájmy a potřeby.“¹²

Cizince čeká v cizí zemi proces adaptace. Ta má často rozdílné podoby a je podmíněna různými faktory. Adaptaci ovlivňují migranti, imigrační politika země a přístup majoritní populace k imigrantům (McKee, 2000).

7 Poradny pro integraci v ČR

Webové stránky neziskových poraden působících v České republice a zabývajících se integrací cizinců jsou snadno dohledatelné a po prostudování těchto stránek (použité internetové adresy konkrétních neziskových poraden jsou uvedeny na konci v seznamu použité literatury) je patrné, že se zabývají povětšinou určitým okruhem témat, což potvrzuje jejich důležitost. Patří mezi ně zpravidla pracovní poradenství, sociální poradenství a kurzy českého jazyka.

7.1 Rozdíly mezi poradnami pro integraci

U neziskových organizací zabývajících se integrační problematikou se může lišit například místo určené poradnou, kde probíhá samotné poradenství konkrétnímu

¹² RAKUŠANOVÁ, Petra. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. [online]. c 2003. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100019s_rakusanova_obcan.pdf.

klientovi. Některé poradny ho provozují v prostorách svých kanceláří, některé nabízí i poradenství v terénu, což by mohlo být pro určitou skupinu klientů důležité. Poradenství v terénu se přizpůsobuje klientovi, mohou se setkávat v místě bydliště, což může znamenat určitá pozitiva. Pokud například klient pracuje přes deset hodin denně, je pro něj nemožné dojíždět do prostor kanceláří poradny. Další pozitivum této formy poradenství je ušetření peněz. Pokud nemá klient dostatek prostředků se dostavit do poradny, poradenství v jeho místě bydliště mu může jistě pomoci.

Okrajově se může v některých případech lišit i nabídka poraden. Kromě výše zmíněných- pracovního poradenství, sociálního poradenství a kurzů českého jazyka, některé neziskové poradny nabízí i právní či finanční poradenství. Poradny spadající do sítě Center na podporu integrace cizinců nabízí mimo obvyklých služeb (kurzy českého jazyka, sociální poradenství) taktéž možnost asistence a doprovodu na úřady nebo k lékaři, kulturní a společenské akce a v neposlední řadě i tlumočení. Ačkoliv se poskytované služby poraden zabývajících se touto problematikou mohou v něčem lišit, mnoho toho mají společného. Kromě jiného je potřeba zdůraznit, že mají společný i cíl. Tím není pouze jednorázová pomoc cizinci, který si neví rady. Je jím hlavně naučit klienta, jak postupovat v rizikových situacích, ve kterých se může ocitnout, ať už poprvé či opakovaně. Je to logické vyústění nabízených služeb. Jednorázové tlumočení, či pomoc klientovi domluvit se s českým občanem, se kterým musí cizinec jednat, ať už jde o zaměstnavatele, úřednici, či kohokoliv jiného, klientovi sice pomůže, v žádném případě však nemůže a ani se nesnaží nahradit nabízené kurzy jazyka majoritní skupiny. Další část práce se věnuje zkoumání služeb, které integrační poradny obvykle nabízí.

7.2 Služby poraden pro integraci

7.2.1 Sociální poradenství

Sociální poradenství je jednou z hlavních činností integračních poraden. Za cíl si klade pomoci klientům lépe se orientovat během života v ČR a – jak už napovídá název této kategorie- zlepšování jejich postavení ve společnosti. Témata sociálního poradenství jsou individuální, liší se dle potřeb klienta. Týká se například tématu bydlení, práce, vzdělávání a zdravotní péče. Další nedílnou složkou této kategorie je rodina. Sociální pracovník například klientovi poskytuje rady, co je třeba provést, narodí-li se mu v cizí zemi potomek. Dalším tématem z okruhu rodiny je sňatek a rozvod. Další složkou

sociálního poradenství- pro cizince jistě jednou z nejdůležitějších- je rada pracovníka, jakým způsobem se má klient zachovat, usiluje-li o získání trvalého pobytu či občanství v ČR.

Sociální poradenství probíhá za diskrétních podmínek, jednání se účastní pouze poradce a klient, popř. klientova rodina. Na takovéto sezení je nejlepší se předem objednat. Čas, a týká se to konec konců aktérů na obou stranách, pracovníka i klienta, je drahý.

Cílem sociálního poradenství není každý krok procházet stále znovu a znovu s klientem- není to z časových a personálních důvodů možné. Cílem je klienta naučit se samostatně rozhodovat, pokud daná situace nastane znovu.¹³

7.2.2 Pracovní poradenství

Důležité je, aby si klient hned v prvním kroku uvědomil, že cílem pracovního poradenství není najít cizinci zaměstnání. Toto řeší různé agentury, nikoliv neziskové poradny. Od pracovního poradenství lze naopak očekávat pomocnou ruku, když už si klient určité pracovní místo najde sám. Pracovní poradenství se snaží naučit klienta vyznat se v pracovních nabídkách. Pokud najde takovou nabídku, která by pro něj byla relevantní, poradna mu pomůže potenciálního budoucího zaměstnavatele zkontaktovat a připravit klienta na přijímací pohovor či pomoci s psaním životopisu, popřípadě s klientem projít pracovní smlouvu. Klient si musí být vědom všech podmínek, za kterých do určitého zaměstnání nastupuje, mít přehled o svých právech a povinnostech. Měl by být předem obeznámen s výší jeho budoucí mzdy a ověřit si, je-li zaměstnavatel povinen to dle pracovní smlouvy dodržovat bez výjimky.¹⁴

¹³ Viz. materiály:

Centrum pro integraci cizinců, o. s. [online]. c 2009. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://www.cicpraha.org/>>.

Sdružení občanů zabývajících se emigranty. [online]. c 2010. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://www.soze.cz/>>.

Sdružení pro integraci a migraci. [online]. c 2011. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <www.uprchlici.cz/>.

Specializovaný web a fórum Multikulturního centra. [online]. c 2003. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <www.migraceonline.cz/>.

¹⁴ Viz. materiály:

Centrum pro integraci cizinců, o. s. [online]. c 2009. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://www.cicpraha.org/>>.

7.2.3 Kurzy českého jazyka

Kurzy českého jazyka jsou velice užitečnou činností poraden. Ovládá-li člověk do určité míry jazyk cizí země, majoritní skupina na něj nahlíží jiným způsobem než-li na cizince, který s nimi není schopen komunikovat. Od 1. ledna 2009 byly zavedeny povinné jazykové zkoušky pro cizince, kteří mají zájem o udělení trvalého pobytu v České republice¹⁵ – ačkoliv je nutno splnit více podmínek, ovládnutí jazyka je jednou z nejdůležitějších- a pro cizince i jednou z nejtěžších překážek. Dále musí být cizinec, jehož cílem je úspěšně se integrovat do společnosti, ekonomicky soběstačný a správně se orientovat ve společnosti daného územního celku, což souvisí se znalostí práv a povinností.

Stupeň znalosti českého jazyka u cizinců žijících v Čechách se neurčuje snadno. Mění se dle toho, jakou generaci přistěhovalých cizinců zkoumáme. Toto platí hlavně u vietnamské skupiny, třetí největší skupiny cizinců žijících v České republice. „*Vzájemná komunikace vietnamské komunity s českou majoritní společností je samozřejmě ovlivněna odlišnými hodnotami, vnímáním, předsudky a komunikačním stylem. Ale jak již bylo řečeno, největším problémem bývá pro zdejší Vietnamce osvojení českého jazyka*“ [Bittnerová D., Moravcová M. 2005:401].

Kurzy českého jazyka jsou zaměřeny na zdokonalování jazykových dovedností v situacích, které musí klienti v každodenním životě řešit. Témata, která jsou na kurzech probírána, jsou různorodá, ale vždy se jedná o témata, která cizinec potřebuje v každodenním životě. Jmenujme alespoň některá z nich:

Bydlení- klient musí být schopen vyplnit správně inzerát a vědět, jak se nazývá věc/zařízení, kterou má zájem si pořídit.

Sdružení občanů zabývajících se emigranty. [online]. c 2010. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://www.soze.cz/>>.

Sdružení pro integraci a migraci. [online]. c 2011. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <www.uprchlici.cz/>.

Specializovaný web a fórum Multikulturního centra. [online]. c 2003. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <www.migraceonline.cz/>.

¹⁵ *Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Čeština pro cizince.* [online]. c 2010. [cit. 2011-04-6]. Dostupné z: <http://cestina-pro-cizince.cz/index.php?hl=cs_CZ>.

Práce- aby klient sám zvládal napsat nejen inzerát a životopis, ale aby dokázal i samostatně absolvovat přijímací pohovor. V neposlední řadě jsou i velice důležitá slovíčka určitých profesí.

Doprava- klient se musí vyznat v jízdních řádech, nebo být schopen se zeptat na cestu a koupit si lístek na cestu městským hromadným prostředkem.

Úřady- toto téma je jedno z nejdůležitějších, pokusy o správné dodržování legislativy cizinci většinou pokulhává kvůli nedostatečné komunikaci mezi cizinci a státními úředníky v ČR. Bez výjimky platí pravidlo „Neznalost neomlouvá“ a cizinci snadno poruší zákon nevědomě, jelikož nerozumí. Dalším obsahem tohoto tématu je správné vyplnění formulářů a samotné obstarání si všech potřebných formulářů.

Rodina- například správné pojmenování členů domácnosti.

Zdravotní péče- velice důležitá složka. Klient by měl být schopen ovládat alespoň základní slovíčka. Musí umět přivolat pomoc, říct v ordinaci, co ho bolí, požádat v lékárně o správný lék.

Komunikace- k běžnému životu v dnešní době patří neodmyslitelně i internet a telefon. Pokud klient zvládá například napsat e-mail, věřím, že mu to může velice usnadnit život v určitých situacích. Další kategorií spadající do úspěšné komunikace je i znalost určitých frází během návštěv a běžného sociálního kontaktu.

Orientace- je důležité dokázat se zeptat na cestu, ať při hledání určitého objektu ve městě, či kanceláře v budově. S orientací souvisí i znalost názvů určitých míst a správné přečtení nápisů na dveřích a budovách.

Nakupování- toto téma může být velice široké. Na hodině věnované tomuto tématu se klient dozví alespoň ty nejzákladnější- například názvy různých potravin.

Vlastnosti/ vzhled- pro obohacení života cizince jistě slouží i schopnost popsat vzhled nebo vlastnosti určité osoby či objektu v jazyce majoritní skupiny.

Společenský život- důležité téma, pro vyrovnaný život jedince určitě přispívá i společenský život a klienti by tedy neměli řešit pouze orientaci v oblastech nutných k legálnímu životu v cizí zemi, ale i v oblastech příjemnějších a zábavnějších.

Tradice- klient by měl mít alespoň základní přehled o tradicích a svátcích dané země, ve které žije a v neposlední řadě umět poblahopřát k svátku/ narozeninám.

Právo- klient by měl vědět na co má právo a správně dané okolnosti pojmenovat, jinak se v obtížné situaci nebude schopen bránit.

Čas- dokázat si domluvit schůzku. Klient musí bez problému ovládat čas v jazyce majoritní skupiny, bez toho je doslova ztracený.¹⁶

8 Praktická část

Dotazování pracovníků poraden pro integraci

Dotazování pracovníků poraden pro integraci bylo provedeno se třemi pracovníky z různých poraden pro cizince třetích zemí v České republice. Dvě z poraden působí v Plzeňském kraji, jedna v hlavním městě. Osloveno bylo celkem třináct poraden. Odpovědi byly získány od tří z nich.

Cizinci třetích zemí

Rozhovory s cizinci, kteří nejsou klienty integračních poraden, byly provedeny čtyři. První cizinec byl osloven osobně a skrze něj byly zprostředkovány další rozhovory metodou Sněhové koule. Všechny byly uskutečněny v Praze. Rozhovory byly provedeny na více místech- u respondentky A v pokoji, který obývá, s respondentkami B a C v čínské restauraci, která je zároveň místech zaměstnání respondentky C. S respondentem D před budovou, ve které je dotazovaný cizinec zaměstnán. Tři ze čtyř respondentů jsou ženského pohlaví. Kromě těchto čtyř cizinců byli osloveni další tři, kteří odmítli svou účast.

Respondentka A žije v České republice od svých třinácti let, nyní je jí devatenáct let a studuje v ČR. Do České republiky přišla se svými rodiči, kteří se rozhodli zde získat pracovní místo, které je lépe placené než v rodném Mongolsku. Rodiče nyní žijí v Třebíči, dotazovaná za nimi jezdí jednou za měsíc. Pravidelně se setkává s deseti Mongoly.

Respondentka B je mongolské národnosti, v Praze žije od roku 1998, nyní je 24 let stará. V České republice žije se svým manželem, také Mongolem. Vychovávají společně jedno dítě. Nemá žádné stálé zaměstnání, peníze získává z občasných přivýdělků.

¹⁶Centrum pro integraci cizinců, o. s. [online]. c 2009. [cit. 2011-04-6]. Dostupné z: <http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=54&Itemid=337%E2_%A9%3Dcs&lang=cs>.

Respondentka C je taktéž mongolské národnosti, dvacet šest let stará. V České republice žije tři roky. Svou rodinu má v Mongolsku. V Praze, kde nyní bydlí, se stýká pouze s lidmi stejné národnosti. Je zaměstnaná jako číšnice v čínské restauraci.

Respondent D je muž, žijící v České republice od roku 2007. Nyní je třicet osm let starý. Pracuje ve skladu hypermarketu v Praze, společně s dalšími dvěma Mongoly. Svou rodinu má v Mongolsku. Mimo zaměstnání se stýká pouze s lidmi z mongolské komunity.

8.1 Názory pracovníků poraden pro integraci

8.1.1 Získávání nových klientů

Z odpovědí pracovníků vyplývá, že se o nich zájemci mohou dozvědět z internetových stránek, letáků, kurzů českého jazyka, případně od cizinců, kteří se již stali klienty jejich poradny. Jiným způsobem integrační poradny klienty neoslovují. Ve společnosti se dosud vyskytuje určité procento lidí, kteří nemají k internetovému připojení přístup či ho spíše nevyhledávají, jelikož na jeho využití nemají čas nebo finanční prostředky. Kurzy českého jazyka patří mezi obvyklé služby integračních poraden působících v České republice. Dochází-li klient na takovéto kurzy, má snadný přístup i k ostatním informacím týkajícím se chodu konkrétní poradny, má-li o takovéto informace zájem. Nicméně na otázku týkající se komunikace s potencionálními klienty poradny: „*Jakým způsobem získáváte nové klienty?*“, je odpověď pracovníka A, „*Klienti se o nás dovídají ... z našich kurzů češtiny*“, do jisté míry irelevantní, jelikož na kurzech se o chodu poradny (jak už bylo výše řečeno) mají možnost dovědět pouze cizinci, kteří již klienty poradny jsou. Neprobíhá zde komunikace s potencionálními klienty, kteří dosud žádnou z integračních poraden nekontaktovali.

Dalším způsobem, kterým získávají integrační poradny nové klienty, je- již jmenované- doporučení od cizinců, kteří se již stali klienty poradny. Tento způsob má taktéž určité omezení. Ve všech případech uskutečněných rozhovorů respondenti neznají nikoho, kdo by některou z integrační poraden působících v České republice v minulosti navštívil.

Existují i jiné způsoby, které jsou zaměřen na cizince, který není v kontaktu ani s poradnou, ani s cizinci, kteří poradnu využívají. Pracovník B doplňuje: „*Nové klienty získáváme prací v terénu, kdy oslovujeme přímo cizince, dále pomocí internetových stránek, pomocí letáčků, které distribuujeme na úřadech a místech, které cizinci*

navštěvují nebo kde bydlí, připravujeme i mediální informační kampaň. Důležitý význam mají sociální sítě cizinců – kamarádi nebo spolupracovníci si mezi sebou o Centru řeknou.“

Kromě propagace na internetu a prostřednictvím informačních letáků v několika jazykových mutacích, které bývají umístěny na místech s hojnějším výskytem cizinců (úřady, ubytovny) byly dále dalším osloveným pracovníkem jmenovány proškolení streetworkeri z řad zahraničních komunit. Ti zprostředkovávají propagaci v jejich rodné komunitě a jejich rodným jazykem.

8.1.2 Důvody nevyužívání poraden pro integraci

Předmětem výzkumu bylo mj. proč cizinci třetích zemí, kteří žijí v České republice, služby integračních poraden působících v neziskovém sektoru nevyužívají. Oslovení pracovníci poraden se domnívají, že je to z několika důvodů. *„Nevyužívají je proto, že si některé služby platí přes zprostředkovatele, považují to za jednodušší, nemusí sami věc řešit a orientovat se ve své situaci. Důvěřují placené činnosti.“*

Z výzkumu vyplývá, že cizinci poradny nevyužívají například z časových důvodů. Cizinci žijící v České republice, často pracují několik hodin denně, sedm hodin v týdnu, a neustále bojují s nedostatkem času na jejich vlastní aktivity. Tento problém se zdá neřešitelný již z pohledu cílů integračních poraden. Integrační poradny zdůrazňují, že jejich snaha se netýká pouze jednorázového vyřešení klientova problému. V tom případě by nedocházelo k chtěnému posunu v integračním procesu jejich klientů. Poradny, kterými se zabývám v této práci, mají za hlavní cíl vyřešit problém klienta takovou formou, aby si v případě ocitnutí se v totožné těžké situaci dokázal poradit samostatně. Tím dochází k integraci jedince do majoritní společnosti, ve které žije. To ovšem může mnohé jedince z řad potencionálních klientů odradit. Vzhledem k jejich každodennímu nedostatku času mají snahu problém spíše jednorázově vyřešit, jelikož je to často rychlejší záležitost.

Existují i další důvody, proč potencionální klienti nevyužijí služby integračních poraden a zvolí jinou možnost. Citováno z provedeného dotazování *„Poradny jim nedokáží nabídnout tak komplexní služby, jako zprostředkovatelé – konkrétně -vyřízení prodloužení pobytu, včetně zajištění dokladu o financích, pojištění a bydlení.“* Cizinci tedy častěji volí placenou službu, než spolupráci s poradnou, kterou jim poskytne určitá fyzická osoba. Ta jim za určitý poplatek dodá potřebné dokumenty. Rozdíl mezi

poradnou a zprostředkovatelem nabízejícím služby je- kromě placené a neplacené služby- v cíli služby. Cílem zprostředkovatele je dodat potřebné dokumenty svému klientovi za účelem zisku, nikoliv cizince seznámit s prostředím, v němž se pohybuje, když informace a dokumenty shání. Ocitne-li se tak cizinec-klient po určitém časovém období v totožné či podobné situaci, bude nucen zprostředkovatele vyhledat znovu a požádat ho o vyřešení jeho problému. Opět za určitý finanční obnos.

Pro klienta je z krátkodobého hlediska komunikace se zprostředkovatelem výhodná - šetří čas. Obdržet přeložené dokumenty je rychlejší varianta, než docházet do některé z integračních poraden na kurzy českého jazyka. Dlouhodobě tato varianta ovšem nemusí být pro cizince upřednostňující zprostředkovatele před integrační poradnou výhodná. Z finančního ani časového hlediska. Pro samotného zprostředkovatele je způsob jeho činnosti výhodný beze sporu- klient se musí na zprostředkovatele obracet opakovaně, což vede k finančnímu zisku zprostředkovatele.

Integrační poradny dávají důraz mimo jiné na proces. Snahou není za klienta jednorázově vyřešit obtížnou situaci, ale zapojit do procesu řešení problému. Z tohoto způsobu plyne očekávání- v případě opakované problematické situace cizince si klient dokáže poradit samostatně na základě poznatků a dodaných informací pracovníky poradny při minulém kontaktu. Kontaktuje-li cizinec zprostředkovatele a využije jeho placených služeb, procesuální složky se aktivně neúčastní. Tím ušetří vlastní čas, ovšem k jeho integraci do společnosti nedochází. Nedomnívám se ale, že by cizinci využívající pouze zprostředkovatelské služby na místo integračních poraden odmítali integraci do majoritní společnosti a priori. Rozhodujícím faktorem je, soudě i dle provedených rozhovorů s cizinci třetích zemí, nedostatek času. Odmítá-li ovšem cizinec začleňování do společnosti z principu, či z jiných důvodů, které nemůže ovlivnit (například zmíněný nedostatek času), výsledek je totožný. K postupné integraci a osvojení si pravidel majoritní společnosti nedochází. Cizinec se bez poznání prostředí, ve kterém by měl řešit svou situaci, hůře seznamuje se zákony státu, ve kterém pobývá. Místo jeho osoby se s ním opakovaně seznamuje zprostředkovatel. Cizinec se tedy dostává do nevýhodné pozice- je zcela odkázán na informace, které mu sdělí placený fyzický prostředník. Platící se v tomto případě vystavuje riziku, zda mu zprostředkovatel poskytuje pravdivé a úplné informace. Citováno z odpovědi pracovníka integrační poradny působící v České republice: „*Důvěřují placené činnosti.*“ Nabízí se otázky, na něž během sběru dat nebyl dán zřetel- objevují se až během analýzy získaných dat, a sice: Důvěřují

cizinci třetích zemí žijící na území České republiky integračním poradnám? Pokud ne, vzrostla by jejich důvěra, když by tyto poradny nabízely své služby za určitý poplatek? Zprostředkovatel ovšem není jediná alternativa k využívání integračních poraden. Dotazovaní cizinci často během rozhovorů uváděli jakožto pomocníky při řešení obtížné situace své známé a příbuzné. V tomto případě očekávají menší riziko zatajování reality jejich prostředníkem. Řešení situace se svým rodinným příbuzným či přítelem ovšem není zárukou dodávky komplexních služeb, které uvedli experti jako možný důvod nevyužívání poraden cizinci. Komplexní služby často nabízí již zmíněný placený zprostředkovatel.

Oslovený pracovník B vysvětluje další důvody, jaké mohou být příčinou nevyužívání poraden pro integraci. *„...Myslím, že cizinci často o možnosti využití služeb poradny neví, pokud ví, nejsou si jisti, že je to pro ně. Třeba si také nemyslí, že bychom jim s jejich problémem mohli pomoci. Dále se myslím celkem často obávají, že by museli platit za informace vysoké ceny nebo na druhou stranu, pokud ví, že poskytujeme služby zdarma, mají pocit, že se nejedná o kvalitní služby (protože jsou zadarmo). Obecně panuje nejistota a nedůvěra vůči podobným organizacím. Pokud totiž máme pomoci, musíme znát podrobnosti pobytu a činnosti na území, a to s sebou často přináší nutnost přiznat se k nelegálnímu pobytu nebo nelegální činnosti. A jak tušíte, to vyžaduje od cizince odvahu a důvěru, že ho neudáme.“*

Dalším možným důvodem, naznačeným oslovenými pracovníky během výzkumu, je, že se potenciální klienti poraden obávají kontaktu, během kterého jim nebudou pracovníci v poradně rozumět.

8.1.3 Nejvyhledávanější služby poraden pro integraci

Na otázku *„O jaké služby poradny, ve které jste zaměstnání, je mezi klienty největší zájem?“* dotazovaný pracovník odpověděl: *„Např. Informace k pobytu – práva a povinnosti, práci, nostrifikaci vzdělání, bydlení.“* Další oslovený pracovník uvedl jakožto nejvyhledávanější služby poradny, ve které je zaměstnán, kurzy českého jazyka a sociální poradenství. Další oslovený uvádí kromě již jmenovaného i jazykovou asistenci v terénu, která je jednorázového charakteru na rozdíl od kurzů českého jazyka. Pro cizince v časové tísně může být dostupnějším řešením. Tuto službu využívají klienti z velké části při nutné komunikaci s českými úřady.

8.1.4 Dostupnost poraden pro integraci

Dostupnost poraden pro integraci patřila taktéž mezi zkoumané faktory. Není-li dostupnost integračních poraden působících v České republice dostatečná, mohlo by dojít k situaci, že by integrační poradny nevyhledávaly nové klienty. Naopak by je musely odmítat. K dostupnosti se mimo jiné vyjádřil pracovník B: *„Myslím, že je spousta organizací, na které se mohou cizinci obrátit, a nemusí to být pouze „integrační poradny“ mohou to být i běžné občanské poradny a další instituce, které se „nespecializují“ na cizince. Problém myslím je, že cizinci často neví, že takové organizace existují nebo k nim nemají důvěru. Může také být mínus, že se organizace koncentrují v krajských městech a odlehlejší části kraje jsou mimo dosah. Nicméně naše Centrum otevřelo v letošním roce Kontaktní místa i v krajích, snad tedy tento nedostatek bude odstraněn. Poradny jsou myslím dostupné i finančně, neboť poskytují služby zdarma...“* Tato výpověď naznačuje možné zlepšení v oblasti dostupnosti integračních poraden. Další oslovený pracovník (pracovník C) vyjadřuje názor týkající se dostupnosti integračních poraden z časového hlediska, kterou definuje jako dostačující. Oslovený ve své odpovědi na otázku týkající se dostupnosti poraden pro integraci cizinců zmínil mimo jiné i upravené otevírací hodiny poraden. *„... Min. 1x týdně do večera, vznik ambulancí i v menších městech.“* Zároveň si je vědom možné nedostatečné dostupnosti z hlediska prostorového: *„Možná pokulhává dostatečná propagace těchto míst.“* Zároveň ve své odpovědi naznačuje možné jiné pořadí hodnot: *„Dále je otázkou, zda by měla být v dnešní době integrace číslem jedna. Spíše se domnívám, že cizinci mají problém najít práci, zaplatit ubytování, užít se. V tomto případě je pro ně zásadnější uspokojovat základní životní potřeby, nikoliv se integrovat...“* Tento komentář opět souvisí s časovým faktorem. Pokud je cizinec žijící v České republice nucen pracovat sedm dní v týdnu, například z důvodu finanční tísně, nezbyvá mu čas navštěvovat kurzy českého jazyka či jinou službu nabízenou některou z poraden pro integraci, ačkoliv jsou tyto služby bezplatné.

8.2 Výsledky rozhovorů s cizinci třetích zemí

8.2.1 Povědomí cizinců o poradnách pro integraci

Dotazovaní respondenti byli vybíráni z cizinců pobývajících v ČR, kteří nejsou klienty poraden pro integraci. Respondentka B, ačkoliv tvrdila, že s žádnou nepřišla do styku a nezná žádnou ani podle jména, si během rozhovoru vzpomněla, že využila právní poradenství před dvěma roky určité neziskové poradny působící v hlavním městě.

Bylo rozhodně přínosné dělat rozhovory s cizinci, jež nejsou klienty integračních poraden. Pracovníci poraden pro integraci se vyjádřili o téměř neustálém pokusu veřejnosti kontaktovat jejich klienty za účelem výzkumu. Názor cizinců nevyužívající tyto poradny často zjišťován nebývá. Mezi klienty se spíše najdou jedinci, kteří jsou ochotni na toto téma diskutovat a poskytnout informace. Do komunity se podařilo proniknout přes jednoho, více integrovaného cizince, se kterým rozhovor nebyl uskutečněn, jelikož je pro něj toto téma v současnosti irelevantní. Každý z dotazovaných ochotně odpovídal na otázky. Nejkomplikovanější záležitostí bylo domluvení termínu. Každý z respondentů pracuje, často od ranních hodin do noci. Někteří svůj čas rozdělují mezi zaměstnání a studium, jiní mezi zaměstnání a rodinu.

Cizinci s poradnami pro integraci nejsou ve styku, jelikož nemají čas. Dalším důvodem, opakovaným všemi dotazovanými, byla nízká informovanost o poradnách. Cizinci neví, jak s nimi navázat kontakt, kde je hledat, jaké podmínky musí splňovat, aby je poradna přijala. Na otázky „*Víte, čím se zabývají neziskové poradny pro integraci?*“ a „*Víte, jaké služby nabízí?*“ odpovídali každý jinak. Dva respondenti C a D, se k tématu nechtěli vyjadřovat, odpověděli pouze, že netuší a nechtějí hádat. Respondentky A a B vyslovily svou představu. Respondentka A: „*Nabízí rady cizincům. Kam mají třeba jít do nemocnice a pomáhají jim s dokumenty.*“ Respondentka B: „*Určitě mám představu, pomáhají uprchlíkům. Radí, kam se mají obrátit, když třeba ženy opustí manžel a mají děti, nebo manžel ztratí práci, nebo jim dojde vízum. Oni jim pomůžou.*“

Následující otázky, zda se v minulosti dostali do obtížných situací kvůli českému jazyku, do obtížné finanční situace a do obtížné sociální situace byly vždy doplněny otázkami, kdo jim situaci pomáhal řešit (jaká osoba či instituce) či ji řešili sami, popřípadě vyřešena nebyla. Na tyto otázky všichni bez výjimky reagovali, že pomoc hledali mezi blízkými v okolí. Mezi známými stejné národnosti. Respondentka A uvedla, že měla komunikační problémy v době, kdy pobývala v ČR krátkou dobu a začala docházet do místní základní školy. Její rodiče český jazyk ovládali velmi špatně.

Tehdy jim, slovy dotazované, hodně pomáhala respondentčina učitelka na základní škole, která rodičům nakonec pomáhala i s praktickými věcmi, nejen s případnou jazykovou bariérou.

8.2.2 Jazyková situace cizinců třetích zemí v ČR

Jazyková situace cizinců se liší nejen dle národnosti, ale i individuálně. Jejich jazykovou znalost ovlivňuje několik faktorů. Snáze se domluví cizinec, žijící v ČR dlouhodobě, který zde studoval- chodil do třídy s českými dětmi a má mezi nimi přátele. Respondentka A, jež je devatenáct let, žije v ČR šest let- tedy od svých třinácti let. Rodiče respondentky žijí v Třebíči, kam dotazovaná jezdí jednou za čtrnáct dnů na návštěvu. Sama studuje v Praze a bydlí na internátě mezi českými děvčaty. Ve škole, na internátě i na brigádě, kam si chodí přivydělávat je neustále v kontaktu s českými občany. Nic se na tom ale nemění ani v jejím soukromém životě, v Praze má pouze dvě kamarádky mongolského původu, nicméně za „zábavou“ vyráží s českými lidmi. Další zajímavostí je, že její brigáda vyžaduje neustálý kontakt s českými občany, češtinu tedy používá neustále.

Jazyková situace mých respondentů byla opravdu rozšířená přes celé spektrum- jeden extrém je výše zmíněná respondentka, druhým extrémem je respondentka C, která žije v České republice tři roky a český jazyk používá velmi nepravidelně. Pracuje v čínské restauraci, se zákazníky se domluví, jelikož širší komunikace je dosti omezená. S českými občany se nestýká, pouze během pracovního kontaktu. Přátelé má pouze mezi Mongoly a nedokáže si představit situaci, že by v ČR žila sama, bez Mongolské komunity. Český jazyk by si ráda zlepšila, chtěla by číst české knihy, nicméně nemá nikoho, kdo by ji to naučil. Na otázku, byla-li by schopná docházet do některé z neziskových poraden na kurzy českého jazyka, odpovídá, že ano, bylo by to pro ni prý přínosné, ačkoliv dodává, že by na to neměla čas.

8.2.3 Ekonomická situace cizinců třetích zemí v ČR

Většina dotazovaných respondentů se shoduje na názoru, že jejich rodiče ovládají český jazyk pouze na velmi nízké úrovni. Dřívější vlna migrace, ke které jejich rodiče patří, přišla do ČR kvůli zaměstnání. Příčinou byla nepříznivá ekonomická situace, nízké mzdy a velké procento nezaměstnanosti v jejich rodném státě. „*K nejoblíbenějším*

cílovým zemím pracovních migrantů patří vedle České republiky Jižní Korea, USA, Německo, Švýcarsko, Holandsko či Velká Británie, kde stále žijí početné mongolské komunity. Přestože Česká republika nabízela ve srovnání například s Jižní Koreou výdělky nesrovnatelně nižší, lákala především mnohem nižší částkou za vyřízení pracovního víza a nižšími cestovními náklady (možnost přicestovat do ČR vlakem). Velkou roli nepochybně také sehrálo rozšíření povědomí o České republice, resp. o Československu, které mají Mongolové ještě z dob socialismu“ [Barešová, 2010:63].

V České republice se kromě změny státního útvaru a názvu změnila i ekonomická situace (nejen) pro cizince. Respondent D vypráví příběh o známých, žijících v Třebíči. V ČR se prý mají rozhodně hůře než doma, nicméně nemohou se vrátit. Agentura je nalákala na vidinu vysokých výdělků. Aby mohli agentuře zaplatit za zprostředkování cesty do ČR, museli prodat v rodném Mongolsku dům. Nyní jsou v ČR, zaměstnání na špatně placených pracovních místech a nemohou se vrátit zpět. Nemají na cestu ze země peníze a nemají se kam vrátit.

Respondentka B vypráví svůj vlastní příběh. Nejspíše méně extrémní, nicméně finanční situace není příznivá ani pro ni. V Čechách žije již do roku 1998, nyní jí je 24 let. Střední obchodní školu vystudovala již v naší zemi, poté šla na mateřskou dovolenou. Poté se několikrát ucházela o místo asistentky, nicméně místo nedostala z důvodu absence praxe. Nyní získává peníze prostřednictvím občasných přivýdělků. S jejím manželem, pracujícím Mongolem, mluvícím pouze anglickým jazykem nemají nárok na hypotéku, kterou potřebují na koupi bytu. I ona potkává žebrající Mongolce na ulicích Prahy a uvádí, že Mongolové žebrají výhradně od jedinců stejné národnosti. Nevadí, že se vidí poprvé- „*Ty seš taky Mongolec, dej mi na jízdenku*“ zabírá často. Cítí se trapně, když jim peníze nedá. V tom lze nalézt možný rozdíl mezi pocity cizinců a Čechů. Uvědomují si stejně, že všem žebrajícím nelze dát peníze, ačkoliv jsou stejné národnosti. Oni za to ale i tak cítí vinu. Jako by odmítli poskytnout pomoc své rodině. Ačkoliv, kdo ví, jak se chová Čech k žebrajícímu Čechovi, s kterým se setká v jiné zemi, a jak se cítí Čech, který almužnu, o kterou žádá cizinec, nedá.

Další dotazovaná, respondentka A, uvádí příběh svých známých žijících v Třebíči, stejně jako její rodiče. V těžké finanční situaci se ocitli poměrně nedávno a nyní ještě netuší, jak budou vzniklý problém řešit. Respondentky známá porodila nedonošené dítě v ČR. Rodička ani otec dítěte nemají české občanství, pojišťovna jim tedy nutné výdaje potřebné k úhradě doby, jež novorozenec stráví v inkubátoru v české nemocnici, neuhradí. Rodiče novorozeněte neví, jak těžkou životní situaci řešit. Mongolové si mezi

sebou, jak bez výjimky potvrdili všichni respondenti, často půjčují, ovšem obnos peněz, jež nyní tento pár potřebuje, je nesrovnatelně vyšší.

8.2.4 Řešení obtížných situací

Jak již bylo psáno výše, z rozhovorů s cizinci třetích zemí žijících na území České republiky vyplývá, že mnohdy nevědí, jak integrační poradny, které by jim mohli pomoci v těžkých životních situacích nebo jen poradit se všedními záležitostmi kontaktovat. Často se během provedených rozhovorů vyskytovalo slovo „osvěta“. Respondenti si pod žádanou osvětou představují, aby se poradny častěji ukazovaly na veřejnosti a aby více oslovovaly potencionální klienty. Ti totiž často nevědí, jak poradny kontaktovat a kde je můžou najít.

Pouze respondentka B si během rozhovoru vzpomněla- v jednom případě kontaktovala integrační poradnu působící v Praze a využila jejich právního poradenství. *„Vlastně jo, chtěla jsem občanství a musela jsem poslat odvolání, potřebovala jsem právnícké poradenství. Už si to nepamatuji. Byla jsem tam, poradili mi, napsali mi všechno, co jsem potřebovala... Tak jsem si vzpomněla... Nemám 5 let trvalý pobyt, chtěla jsem, aby mi to prominuli, ale oni mi řekli, že jsem byla na mateřský, takže jsem neplatila daně. Ted' to chci zkusit v dubnu znovu.“* Právní poradenství využila kvůli zjištění důvodu odmítnutí. *„Právě když jsem potřebovala vědět, proč mi odmítli dát občanství.“*

Kromě jediného kontaktu respondentky B s integračními poradnami žádná další komunikace ani komunikace jejich známých a příbuzných s integračními poradnami neproběhla. Tento jev může značit charakter komunity, ve které se daný jedinec pohybuje. Pokud cizinec žijící v České republice služby integračních poraden nevyužívá, pravděpodobně nebude znát nikoho ve svém okolí, kdo by služby integračních poraden naopak využíval.

Setkává-li se cizinec běžně se známými a příbuznými, kteří poradny nevyužívají, dá se očekávat i menší pravděpodobnost, že je on sám osobně zkontaktuje a využije jejich služby. Pomoc v těžkých životních situacích nebo vyskytne-li se jazykový problém, vyhledávají na jiných místech. Respondent D: *„Od lidí, od televize- poslouchám.“* S tím souvisí i jejich přístup, jsou-li požádáni oni sami, aby pomohli s problémem svým známým či příbuzným. Respondentka B uvádí o svých rodičích: *„Všechno dělaj sami, musí to s nimi chodit zařizovat ségra. Nebo kamarádky.“* Na otázku *„Dostal se někdo z Vašeho okolí, kdo je stejné národnosti, do obtížné situace kvůli tomu, že se nedokázal*

domluvit českým jazykem?“ Respondentka B odpovídá: „*Rodiče pořád, oni neumí pořádně česky, žijí tu dlouho, ale pracovali mezi Mongolcema. Žijou tu tak deset, patnáct let.*“ Pomoc v komunitě je tedy častá, i na úkor ztráty času pomáhajícího. Časová újma je mu částečně kompenzována. Respondent D dodává: „*Syn kamaráda dělá ostatním tlumočníka. Kolikrát ale nemá čas, musí pracovat, tak oni mu zaplatí za ten čas, který stráví s nimi a tím pádem promešká práci.*“

Solidarita mezi komunitou cizinců je značná a funguje v jiné formě než mezi členy majoritní společnosti. Na otázky týkající se finanční situace lidí z jejich okolí, kteří jsou stejné národnosti jako dotazovaní, respondentka B uvádí: „*Skoro všichni Mongolci nemají peníze. Ti, co neumí česky, pracujou a dostávají málo. Nebo ti, co nemají papíry a žijou nelegálně, tak jsou na tom ještě hůř, než my.*“ A ke způsobu řešení a na otázku kde jejich známí v těžké finanční situaci shání peníze, respondentka B dodává: „*Peníze z Mongolska. Nebo tady mezi sebou si půjčujou, někteří na tom nejsou špatně. Ale záleží na tom, jak dobře se znají. Já je třeba potkám na ulici a žebrají.*“

8.2.5 Důvody nevyhledávání poraden pro integraci

Oslovení cizinci uvedli, že poradny nevyužívají, jelikož o nich neví. Neví, co nabízí, jak je kontaktovat a zda v poradně existuje osoba, která ovládá jejich mateřský jazyk. Respondent D uvádí: „*Vždyť by jim tam nikdo nerozuměl dobře.*“ Další důvod vysvětluje respondentka C: „*Já nemůžu. Od rána jsem tady, v práci, neměla bych kdy.*“ Je nutno podotknout, že rozhovor s respondentkou C byl proveden na její žádost sobotní odpoledne, kdy byla i přesto v zaměstnání- čínské restauraci. Dotazovaná pracuje každý den, včetně víkendů. Rozhovor byl tedy proveden v prostorách jejího zaměstnání. Respondentka C svou výpověď doplňuje vysvětlením, že taktéž peníze jsou překážkou. Peníze vynakládá za nezbytné položky- potraviny a bydlení, zbytek posílá domů své rodině. Nemá peníze, které by použila na poradenství. Její výpověď značí její představu že jsou služby integračních poraden placené. Respondent D uvedl, jak již bylo výše napsáno, že syn jeho přítele dostává peníze od jiných členů mongolské komunity žijící v Praze za pomoc, kterou poskytuje, dostane-li se některý z Mongolů do těžké situace způsobené jejich nedostatečnou znalostí českého jazyka.

Není pravidlem, že všichni cizinci důvěřují placené činnosti. „*Někteří Mongolci nemluví česky. Agentura jim to domluví a pak je oškube. Bere si podíl,*“ vysvětluje respondentka A svůj názor.

8.2.6 Služby poraden pro integraci požadované potencionálními klienty

Respondentka B vysvětlila z pohledu potencionálního klienta, co by od integračních poraden uvítala: „*Měli by pomoci na cizinecké policii, tam nikdo neumí ani anglicky a to je ubohý, fakt ubohý. Manžel se tam minule naštvál. Taky pokaždé sedí za přepážkou někdo jiný, a pokaždé říká něco jiného. Poradny by tam mohly udělat pořádek.*“ Mezi cíli ani kompetencemi integračních poraden působících v České republice není „dělat pořádek“ na cizinecké policii ani jiných státních institucích. Nicméně zlepšení komunikace mezi těmito poradnami a státními institucemi, v jejichž prostředí se cizinci pohybují, by přinesla, soudě dle reakcí dalších respondentů, pozitivní ohlasy. Respondentka C: „... *A aby dělali reklamu, co nabízí.*“ Respondentka A: „*Určitě přednášky, jako osvětu ve městech. Lidé o nich neví.*“ Kromě těchto reakcí týkajících se rozšíření informací o vlastní činnosti poraden mezi cizinci, kteří nikdy nekontaktovali, ani se nestýkají s lidmi stejné národnosti, kteří již v minulosti využili služby některé z integračních poraden, by dotazovaní cizinci třetích zemí uvítali služby, které jmenovali dotazovaní experti (popsáno níže)- právní poradenství, pomoc při hledání lepšího pracovního místa, kurzy českého jazyka, finanční poradenství.

8.2.7 Dostupnost poraden pro integraci z pohledu cizinců

Nikdo z cizinců, se kterými byly provedeny rozhovory, nevedl, že by jim některá z poraden odmítla poskytnout služby. Nikdo z nich poradnu nekontaktoval. Pouze respondentka B si během rozhovoru vzpomněla na jeden kontakt s poradnou při řešení právního problému v minulosti. Nevyhovující dostupnost zkoumanou po stránce kapacity nikdo z cizinců nevedl. V rozhovorech se ale objevuje kritika dostupnosti z jiného hlediska. Respondenti z řad cizinců třetích zemí zmínili nedostatek informací o službách poraden. Žádný z dotazovaných cizinců nevěděl, jak je kontaktovat a kde některá z nich sídlí. S tím souvisí i jejich reakce na otázku „*Kterou službu byste od poradny nejvíce uvítal/a?*“ Respondentka C na tuto otázku reagovala: „*Ano, například s češtinou, ráda bych se v ní zlepšila, abych mohla třeba číst české knihy. Taky se sehnáním zaměstnání. Tam, kde dělám, nemám vůbec čas na zábavu. Ráda bych měla víc času. A hlavně by měli dělat reklamu. Nikdo o nich neví, nebo třeba něco slyšel, ale*

neví, jak se k nim má dostat, kam má jít. A měli by tam mít někoho, kdo umí mongolsky. Abych tam nepřišla a oni mi nerozuměli, to je k ničemu. A aby dělali reklamu, co nabízí.“

8.3 Srovnání získaných dat z rozhovorů a dotazování expertů

Reakce cizinců třetích zemí, se kterými byly provedeny rozhovory a kteří nejsou klienty poraden pro integraci, byly ve většině případů na otázku, ptající se jaké služby by od integrační poradny uvítali, totožné se službami, které poradny pro integraci působící v České republice skutečně nabízí. Jeden z respondentů projevil žádost spolupráce integračních poraden s jinými státními institucemi, které jsou ve svém jednání podle jeho názoru mnohdy nedostatečné.

Dalším požadavkem ze strany oslovených cizinců žijících v ČR byla samotná reklama poraden, která je podle jejich názoru nedostatečná, čehož jsou si vědomi i někteří (ne všichni) oslovení pracovníci poraden. Některé poradny využívají vyjma informačních letáků i terénní pracovníky, kteří sami cizince oslovují. Jedna z oslovených poraden spoléhá pouze na komunikace mezi cizinci, kteří již klienty jsou a cizinci, kteří jsou potenciálními klienty poradny. Což se jeví jako nedostatečné z toho důvodu, že cizinci, kteří nikdy nebyli v kontaktu s některou z poraden pro integraci, se pohybují v takové komunitě cizinců, kteří taktéž nepatří mezi klienty integrační poradny. Z dotazování expertů ale vyplývají i určitá provedená opatření, které by mohly pomoci tuto situaci s nedostatečnou komunikací mezi poradnami a potenciálními klienty do budoucna zlepšit.

Dalším bodem, který uvedli respondenti z řad cizinců jako důvod nevyužívání poraden pro integraci, byla časová tíseň. Tohoto důvodu si jsou někteří poradci vědomi a uvádí, že jejich poradna nabízí mimo jiné poradenství v terénu. Opět tomu tak není u všech oslovených poraden.

Pracovníci poraden během výzkumu nabízeli další možné důvody nevyužívání poraden některými cizinci. Například strach z důvodu nelegálního pobytu cizince (tento důvod oslovení cizinci nevedli), strach z toho, že jim nikdo v prostorách poradny nebude rozumět (tento důvod respondenti naopak uváděli často) či nedůvěra k neplaceným službám.

Poslední jmenovaný důvod nebyl ze strany cizinců, se kterými byly provedeny rozhovory, uveden ani v jednom případě. Nikdo z respondentů se nevyjádřil takovým způsobem, ze kterého by vyplývala nedůvěra k poradnám pro integraci. Jeden z respondentů naopak vyslovil svůj negativní názor o agentuře a jejích nelegálních praktikách, která zprostředkovává cizincům zaměstnání za peníze.

Závěr

Pro zjištění, nakolik korespondují nabízené služby poraden pro integraci s potřebami cizinců žijících v České republice, bylo vhodné uskutečnit rozhovory s cizinci, kteří s poradnami nekomunikují. Názory na situaci byly zjišťovány od cizinců třetích zemí, jež nedocházejí do integračních poraden i ze strany expertů- pracovníků těchto poraden. Následně byly získané informace porovnány. Poradny pro integraci působící v České republice nabízí ty služby, které uvedli oslovení cizinci jako žádoucí. Další potřebná činnost, která se během rozhovorů s cizinci neustále opakovala, souvisí se samotnou reklamou poraden. Cizinci poradny pro integraci nevyužívají, jelikož o těchto poradnách nemají informace- nevědí, jak je kontaktovat, kde sídlí, jaké služby nabízí, jestli je nabízená činnost určena právě jim. Tohoto si jsou někteří oslovení poradci vědomi. Snaží se tedy poskytovat informace potenciálním klientům nejen pomocí letáků, ale i například prostřednictvím terénních pracovníků. Není tomu tak ovšem ve všech oslovených poradnách. Další často uváděný důvod, z jakého cizinci třetích zemí nenavštěvují integrační poradny, je časová tíseň. Tento faktor se některé poradny snaží zmírnit. Poradenství bývá uskutečňováno v místě klientova bydliště. Opět tomu tak není ve všech oslovených poradnách. Cizinci ve svých odpovědích uváděli více důvodů, kvůli kterým nejsou v kontaktu s některou z poraden pro integraci. V žádném z případů se neobjevil nezájem o nabízené služby. Poradny pro integraci jsou v dnešním světě potřebné a služby, které nabízí, korespondují s potřebami cizinců. Z pohledu oslovených cizinců je nedostatečnou činností vlastní reklama, komunikace s potenciálními klienty. Nicméně z reakcí pracovníků během dotazování se domnívám, že situace se v oblasti komunikace poraden s cizinci, kteří dosud nebyli s poradnami v kontaktu, spíše zlepšuje.

Summary

Opinions on the situation were collected from foreign nationals of third countries who enroll in an integrative and advice from experts. Subsequently, the obtained information is compared. Counselling for integration in Czech Republic offers the service, said that foreigners as a desirable address. More work needed to be in conversations with foreigners constantly repeated, linked with the actual advertising consultancy. Foreigners do not use counseling because they haven't no information about these clinics. They don't know how to contact them, where they are located, what services are offered, if services are offered to them. Some advisers are aware of this. Counseling tries to provide information to potential clients not only by means of leaflets, but also for example through outreach workers. Not so, however, in all clinics. Another frequently cited reason for what foreign countries do not attend non-integration counseling, it is crunch time. This factor is trying to alleviate some counseling. Counselling is usually carried out at the client's residence. Again, this is not addressed at all clinics. Foreigners in their responses reported more reasons that are not in contact with any of the guidance for the integration. In no cases did not appear to lack the services offered. Counselling for integration are necessary in today's world and the services it offers are consistent with the needs of foreigners. From the perspective of foreigners is insufficient advertising activities. However, responses from staff during the interview, I believe that the situation in the field of communications advice to foreigners who have not been in contact with an advisory, rather better.

Zdroje

BAREŠOVÁ, Ivona (ed.). *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 128 s. ISBN 978-80-244-2645-7.

BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 347 s. ISBN 80-85959-47-X.

BARŠOVÁ, Andrea, BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a v Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam... a kol.: *Kdo jsem a kam patřím?: Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005. 459 s. ISBN 80-902785-8-2.

BRUBAKER, Roger. The return of assimilation?: Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany, and the United States. *Ethnic and Racial Studies*, 2001, Vol. 24., No.4., s. 531-548.

CASTLES, Stephen, MILLER, Mark, J. *The age of migration: international population movements in the modern world*. New York: Guilford Press, 1993. 307 s. ISBN 0-89862-249-2.

Centrum pro integraci cizinců, o. s. [online]. c 2009. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://www.cicpraha.org/>>.

Centrum pro integraci cizinců, o. s. [online]. c 2009. [cit. 2011-04-6]. Dostupné z: <http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=54&Itemid=337%E2_%A9%3Dcs&lang=cs>.

Český statistický úřad. *Cizinci v České republice Foreigners in the Czech republic 2009*. Praha: Český statistický úřad, 2009. 239 s. ISBN 978-80-250-1993-1.

Evropa. Portál Evropské Unie. Evropská Unie [online]. c 1995- 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <http://europa.eu/lisbon_treaty/take/index_cs.htm>.

Evropská migrační síť [online]. c2009. [cit. 2011-03-20]. Dostupné z: <<http://www.emncz.eu/>>.

Evropský Parlament a Rada Evropské Unie. Úřední věstník Evropské Unie. Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 o kodexu Společenství o vízech (vízový kodex). [online]. c 13. 7. 2009. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/668/Vizovy_kodex.pdf>.

HARTNOLL, Richard, GRIFFITH, Paul, TAYLOR, Colin, HENDRICKS, Vincent, BLANKEN, Peter, NOLIMAN, Dusan, WEBER, Irena, TOUSSIRT, Mohamed, INGOLD, Rodolphe. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule Snowball Sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 108 s. ISBN 80-86734-08-0.

HORÁKOVÁ, Milada. *Zaměstnávání cizinců v České republice: Integrace cizinců na trh práce v České republice*. Praha: VÚPSV, 2001. 32 s.

KELLER, Jan, GÁL, Fedor, FRIČ, Pavol. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha: G+G, 1996. 94 s. ISBN: 80-901896-4-4.

KJARUM, M. *The Contributions of Voluntary Organizations to the Development of Democratic Governance. In The Role of Voluntary Organizations in Emerging Democracies*, Report from a workshop at the Czechoslovak Management Center, Čelákovice, Czech Republic 1992.

McKEE, J. O. (ed.) (2000): *Ethnicity in Contemporary America; A Geographical Appraisal (second edition)*. Lanham, Boulder. New York: Oxford, Rowman and Littlefield Publishers, Inc. *Migration News; Resources*, 6, č. 12, December 1999.

Ministerstvo vnitra České republiky. Aktualizovaná koncepce integrace cizinců- Společné soužití. Usnesení Vlády České republiky [online]. c 9. 2. 2011. [cit. 2010-05-18]. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/uv-09022011.pdf>>.

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010. [cit. 2011-04-17]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>.

POTŮČEK, Martin. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1997. 188 s. ISBN 80-85850-26-5.

Programy sociální integrace [online]. c2009. [cit. 2011-05-16]. Dostupné z: <http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=753:integrace&catid=550:h1-slovník-pojm&Itemid=339>.

Rada Evropské Unie. Úřední věstník Evropské Unie. Směrnice Rady 2009/50/ES o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci. [online]. c 25. 5. 2009. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:155:0017:0029:CS:PDF>>.

RAKUŠANOVÁ, Petra. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. [online]. c 2003. [cit. 2011-03-10]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100019s_rakusanova_obcan.pdf>.

Sdružení občanů zabývajících se emigranty [online]. c 2010. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <<http://www.soze.cz/>>.

Sdružení pro integraci a migraci [online]. c 2011. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <www.uprehlici.cz/>.

Specializovaný web a fórum Multikulturálního centra [online]. c 2003. [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <www.migraceonline.cz>.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturální společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9.

Usnesení Vlády České republiky. Aktualizovaná koncepce integrace cizinců- Společné soužití. [online]. c 9. 2. 2011. [cit. 2011-03-18]. Dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/uv-09022011.pdf>>.

Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Čeština pro cizince. [online]. c 2010. [cit. 2011-04-6]. Dostupné z: <http://cestina-pro-cizince.cz/index.php?hl=cs_CZ>.

WEIGLE, Marcia. A., BUTTERFIELD, Jim. Civil Society in Reforming Communist Regimes: The Logic of Emergence. *Comparative Politics* [online]. Vol 25., No. 1., (Oct., 1992), pp.1-23. [cit. 2011-04-6]. Dostupné z: <http://ceses.cuni.cz/CESES-141-version1-4_2__Weigle_Butterfield_civil_society_in_postcommunism.pdf>.